

Culturele
ANBI

418de concert
Maandag 9 oktober 2023
20.00 uur

Klenke Quartett

Annegret Klenke, viool

Beate Hartmann, viool

Yvonne Uhlemann, altviool

Ruth Kaltenhäuser, cello

Harald Schoneweg, altviool

Grote Zaal
Deventer
Schouwburg

Programma

Ulvi Cemal Erkin (1906-1973)

Strijkkwartet (1935-1936)

Allegro ma non troppo

Allegro scherzando

Andante

Allegro quasi improvisazione

Johannes Brahms (1833-1897)

Strijkkwartet in a, op. 51 nr. 2 (1873)

Allegro non troppo

Andante moderato

Quasi minuetto, moderato – Allegro vivace

Finale. Allegro non assai

PAUZE

Wolfgang Amadeus Mozart (1756-1791)

Strijkkwintet in C, KV 515 (1787)

Allegro

Menuetto: allegretto

Andante

Allegro

--- 0 ---

Het **Klenke Quartett** speelt vanaf de oprichting in 1991 in ongewijzigde samenstelling. De vier musiciennes studeerden destijds aan de Hochschule für Musik 'Franz Liszt' in Weimar. Sinds het debuut in 1994 trad het kwartet op bij belangrijke festivals in Duitsland en maakte het vele concertreizen in Europa en (ver) daarbuiten. Met een grote diversiteit aan werken was het kwartet, samen met Harald Schoneweg, in 2011, 2017 en 2018 te gast in onze serie en in 2022 opnieuw, met altvioliste Monika Henschel. Rode draad in deze

concerten waren Mozarts strijkkwintetten, waarvan er ook vandaag één op het programma staat.

De talrijke door het Klenke Quartett uitgebrachte cd's oogstten veel lof. Over hun spel werd geschreven: 'Ideale Balance von Intellect und Gefühl', en 'Vier gelijkwaardige, getalenteerde musici, die het samenspel op een fantastische, zelfs buitengewone manier beheersen ... Feilloos op elkaar afgestemd.'

Altviolist **Harald Schoneweg** studeerde viool aan de Musikhochschulen in Keulen en Düsseldorf, bij o.a. Igor Ozim en Sándor Végh en ook bij de legendarische violist Nathan Milstein. Hij is hoofdvakleraar kamermuziek aan de Musikhochschule in Keulen en een veelzijdig kamermuziekspeler. Voor het Klenke Quartett is hij een belangrijke coach geweest.

--- 0 ---

In navolging van componisten als Janáček, Bartók en Stravinsky putte ook **Ulvi Cemal Erkin** voor zijn muziek uit de folklore van zijn land. De ritmes, melodieën en harmonieën van de Turkse volksmuziek vonden zo een

Ulvi Cemal Erkin

plek in zijn strijkkwartet. Hij was een van de eerste componisten die de culturele identiteit van de in 1923 ontstane Republiek Turkije serieus nam. Erkin stond samen met vier collega's bekend als 'De Turkse vijf'. Deze groep gaf het jonge land een eigen muziek met veel invloeden van de Turkse folklore.

De nieuwe republiek had grote ambities en modelleerde de Turkse samenleving naar het moderne West-Europa. In alle aspecten van het leven werd gestreefd naar modernisering, ook op muziekgebied. Getalenteerde jonge studenten kregen een beurs om in Europa aan

academische instituten te studeren en Ulvi Cemal Erkin was één van de gelukkigen. Hij was 19 jaar oud toen hem door het Ministerie van Onderwijs een beurs werd toegekend om zijn studie te vervolgen in Parijs, waar de belangrijkste ontwikkelingen op muziekgebied plaats vonden. Aan het conservatorium en aan de École Normale de Musique in de Franse hoofdstad studeerde hij piano en compositie, dat laatste o.a. bij de bekende pedagoge Nadia Boulanger.

Erkin's composities verraden zijn opleiding in de traditie van de klassieke westerse muziek. Hij schreef o.a. kamermuziek, soloconcerten en symfonisch werk. Hij werd daarnaast geïnspireerd door het werk van Béla Bartók, die had aangetoond dat de eigen volksmuziek in uitstekende harmonie kan samengaan met het westerse idioom. Deze synthese is ook in Erkin's Strijkkwartet te horen.

Met het stijgen van de jaren voelde **Johannes Brahms** zich steeds meer aangetrokken tot de intimiteit van de kamermuziek. Waar Wagner en Liszt, met een schare

trouwe aanhangers en adepten in hun kielzog, de kamermuziek bestempelden als een relikwie, en een volkomen nieuwe muziekconceptie bepleitten, beijverde Brahms zich om het genre te behouden en tegelijkertijd te vernieuwen. Brahms koos overtuigd voor evolutie in plaats van revolutie.

Arnold Schönberg, één van de meest radicale muziekvernieuwers uit de 20ste eeuw, liet niet na te benadrukken dat Brahms allerm minst conservatief was, maar juist een vernieuwer. Schönberg's eigen variatietechniek was sterk geïnspireerd door Brahms' omgang met oude vormen als de *fantasia* of de variatie.

Met illustere voorgangers als Haydn, Mozart en Beethoven legde Brahms voor het schrijven van zijn strijkkwartetten de lat hoog en werkte vele jaren aan de twee kwartetten die uiteindelijk gepubliceerd werden als zijn opus 51. Al in december 1865 informeerde violist Joseph Joachim, goede vriend van de componist, naar de vorderingen van het kwartet in c (het eerste van de twee uit opus 51). Joachim zou nog wat jaartjes geduld moeten oefenen, terwijl Brahms' prullenmand zich vulde met de mislukte resultaten van zijn noeste arbeid. De componist had naar eigen zeggen 'al meer dan twintig kwartetten gecomponeerd' maar vooralsnog verscheen er niet één in druk. In 1869 waren er voorzichtige eerste tekenen die wezen op vooruitgang. Clara Schumann noteerde op 10 juni dat Brahms haar twee delen voor strijkkwartet had gebracht. Echter pas in 1873 was Brahms tevreden met het resultaat van zijn jarenlange inspanningen en droeg hij de vruchten van zijn arbeid over aan uitgever Fritz Simrock. De twee kwartetten uit opus 51 werden door de componist voorzien van een opdracht aan Theodor Billroth, eminent chirurg en goede vriend. Maar er zijn aanwijzingen dat Brahms bij het componeren toch Joseph Joachim in gedachten had. Het tweede kwartet opent met een thema gebaseerd op de noten (A)-F-A-E, een verhulde maar niet mis te verstane toespeling op Joachim's levensmotto *Frei, Aber Einsam*. In het slotdeel klinkt een Hongaars thema. Een verwijzing naar Joachim's geboorteland, of is dit *hineininterpretieren*? Immers het is bekend dat Brahms zelf ook liefhebber van Hongaarse muziek was.

De twee kwartetten uit opus 51 vullen elkaar aan, geheel volgens de traditie van Brahms' illustere voorgangers. Waar het eerste duister en doorwrocht klinkt is het tweede meer ontspannen van aard. Geheel in overeenstemming met Brahms' eigen levensmotto *Frei, Aber Froh*, dat in dit werk ook als thema opduikt: F-A-F.

Een dronkelap, zwervend door de achterbuurten van Salzburg, miskend en verguisd, een minkukel vergeleken met zijn grote broer in Wenen. Voor Michael Haydn was het leven een loden last. Toch zou hij geschiedenis schrijven. Met zijn muziek, maar ook met de voorbeeldfunctie die hij in Salzburg had voor het wonderkind dat daar opgroeide. Tot datgene wat de jonge

Mozart in 1789

Wolfgang Amadeus Mozart aan Michael te danken had behoorde

ook de kennismaking met het strijkkwintet, ofschoon Haydn dat een 'Notturmo' noemde.

Aan het klassieke ensemble van twee violen, altviool en cello voegde Michael een altviool toe, terwijl vele honderden kilometers verderop Luigi Boccherini koos voor een extra cello. In beide gevallen was het resultaat een warmere en vollere klank in vergelijking met het strijkkwartet. Mozart nam de extra altviool van Michael over (zoals Schubert later de extra cello van Boccherini overnam) en dat bood ongekende mogelijkheden. Met het extra instrument konden nieuwe sonoriteiten worden verwezenlijkt.

In het Strijkkwintet in C, KV 515, benut Mozart met veel creativiteit de mogelijkheden die de toevoeging van de extra altviool hem geeft, bijvoorbeeld met de dialoog tussen eerste viool en eerste altviool in het *Andante*, als in een dubbelconcert.

Volgende concert: wo. 15 november 2023, 20u
Rosanne Philippens (viool) & Zoltán Fejérvári (piano)
C. Schumann, Schubert, Ravel en Beethoven

Programmatoelichtingen en recensies:
www.kamermuziek-deventer.nl